

Länsstyrelsen i Jönköpings län

Länsrapport Tobak

Tillsynsarbetet enligt tobakslagen i Jönköpings läns kommuner
under 2008

■ Länsrapport Tobak

Tillsynsarbetet enligt tobakslagen i Jönköpings läns kommuner under 2008

Meddelande	nr 2009:28
Referens	Nina Lindgren, 2009
Kontaktperson	Nina Lindgren, Länsstyrelsen i Jönköpings län, direkttelefon 036-395028, e-post nina.lindgren@lansstyrelsen.se Peter Blomsterberg, Länsstyrelsen i Jönköpings län, direktnummer 036-395122, e-post peter.blomsterberg@lansstyrelsen.se
Webbplats	www.lansstyrelsen.se/jonkoping
ISSN	1101-9425
ISRN	LSTY-F-M—09/28--SE
Upplaga	60 ex.
Tryckt på	Länsstyrelsen i Jönköpings län, 2009
Miljö och återvinning	Rapporten är tryckt på miljömärkt papper och omslaget består av PET-plast, kartong, bomullsväv och miljömärkt lim. Vid återvinning tas omslaget bort och sorteras som brännbart avfall, rapportsidorna sorteras som papper.

© Länsstyrelsen i Jönköpings län 2009

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
1. Bakgrund.....	5
2. Undersökningen	6
3. Olovlig försäljning.....	7
4. Rökfria miljöer	8
5. Kommunernas resurser för tobakstillsyn	9
6. Länsstyrelsens kommentarer.....	10
Referenser.....	11
Bilaga 1 - Tabeller	12
Bilaga 2 – Föreläggande och förbud, Utdrag ur Handbok tobakslagen.....	16
Tillsyn, förbud och föreläggande.....	16
Allmänt	16
Tillsynsmyndigheter	16
Varför använda förelägganden eller förbud?	17
När kan förbud och förelägganden användas?	18

Sammanfattning

Kommunerna ansvarar för den omedelbara tillsynen av bestämmelserna om rökfria miljöer (utom arbetsplatser) och handeln med tobaksvaror. Tillsynen enligt tobakslagen är viktig för att begränsa tillgängligheten av tobak, något som i sin tur är ett av de viktigaste instrumenten för att påverka konsumtionen av tobaksvaror.

Denna rapport är en beskrivning av hur kommunerna i Jönköpings län arbetat med tillsynen enligt tobakslagen. De områden som särskilt lyfts upp är tillsyn över detaljhandeln, tillsyn över rökfria miljöer samt kommunernas resurser för att jobba med tobakstillsyn.

I Jönköpings län fanns det i slutet av 2008 455 stycken kända försäljningsställen med tobaksvaror. Detta är något färre än 2007 då det fanns 467 ställen. Totalt har 390 ställen fått tillsynsbesök, vilket är en uppgång jämfört med 2007 då det genomfördes 284 besök. I Jönköpings län har endast Tranås kommun genomfört tillsyn på skolgårdar. 6 av 13 kommuner använder årliga tillsynsplaner för det förebyggande arbetet. Av de kommuner som uppger hur många årsarbetskrafter som arbetar med tobakstillsyn uppger de flesta att de har 10 procent av en årsarbetskraft eller mindre.

Länsstyrelsen ser att det finns en möjlighet att förbättra tobakstillsynen genom att till exempel göra provköpsstudier. Länsstyrelsen påpekar också att det är viktigt att tillräckliga resurser och tid avsätts för handläggning av ärenden och tillsyn inom tobaksområdet.

1. Bakgrund

Nästan var femte kvinna och var tredje man i åldern 16-84 är dagligbrukare av tobak i Jönköpings län.¹ Bland elever i år 9 i Jönköpings län är det cirka 15 procent av pojkarna och flickorna som röker och det är 15 procent av pojkarna och 3,5 procent av flickorna som snusar.² Bland 17-åringar är det nästan 30 procent av pojkarna och flickorna som röker och 23 procent av pojkarna och 4 procent av flickorna som snusar.³

Tobaksbruk har enorma konsekvenser för hälsan. Rökning är den enskilt största hälsorisen i Sverige och det finns belägg för att snusning påverkar hälsan i negativ riktning.⁴

För att begränsa skadorna av tobaksbruk finns ett antal styrdokument, där tobakslagen (1993:581) intar en särställning. Den innehåller regler om begränsning av rökning i vissa lokaler (inklusive vissa områden utomhus), rökfri arbetsmiljö, varningstexter och innehållsdeklaration på förpackningar, begränsningar av handel och marknadsföring samt produktkontroll av tobaksvaror.⁵ Det finns fyra nationella tobaksmål som sträcker sig fram till 2014. Dessa är:

1. Tobaksfri livsstart - inga foster eller nyfödda ska utsättas för tobak.
2. Barn och ungdom - andelen unga som börjar röka eller snusa ska halveras.
3. Vuxna och utsatta grupper – halvera andelen rökare bland de grupper som röker mest.
4. Passiv rökning – ingen ska ofrivilligt utsättas för rök i sin omgivning

Även WHO har en ramkonvention rörande tobak som Sverige antog 2005.⁶

Inom det tobaksförebyggande arbetet är begränsningen av den fysiska tillgängligheten av tobak tillsammans med priset de mest effektiva instrumenten för att minska tobakskonsumtionen.⁷

Kommunerna ansvarar för den omedelbara tillsynen av bestämmelserna om rökfria miljöer (utom arbetsplatser) och handeln med tobaksvaror. Bestämmelser om rökfria miljöer innefattar begränsning av rökning i vissa lokaler, som lokaler för barn och ungdom samt skolgårdar och motsvarande områden utomhus. Reglerna om begränsning av rökning gäller även för restauranger och andra serveringsställen, hälso- och sjukvårdslokaler, allmänna färdmedel, offentliga lokaler och lokaler dit allmänheten har tillträde. Speciella bestämmelser gäller för serveringslokaler. Dessa ska vara rökfria, men det finns en möjlighet att inrätta särskilda röktrum där servering av mat och dryck inte får förekomma.⁸

¹ http://www.lj.se/info_files/infosida35863/indikator_tobaksbruk.pdf, 090811

² Ungdomars drogvanor 2007, (2008) s. 35f

³ Ungdomars drogvanor i år 2 på gymnasiet 2008 (2009) s. 40

⁴ Hälsa på lika villkor (2005) s. 28

⁵ Länsrapport 2007 (2008) s. 26

⁶ www.tobaksfakta.se

⁷ Det drogförebyggande arbetet i Sverige 2007 (2008) s. 58

⁸ Länsrapport 2007 s.26

2. Undersökningen

Statens folkhälsoinstitut samlar årligen in uppgifter från länsstyrelser och kommuner om tillsynsarbetet enligt alkohol- och tobakslagen samt kommunernas alkohol- och drogförebyggande arbete. Här redovisas Jönköpings läns kommuners data från verksamhetsåret 2008. Siffrorna kommer också att ligga till grund för Statens folkhälsoinstituts sammanställning över landets kommuners och länsstyrelser tillsyn enligt tobakslagen.

Enkäter gick ut till kommunerna under mars månad 2009 och tobaksdelen i enkäten, som tas upp här, besvarades av samtliga kommuner.

3. Olovlig försäljning

Enligt en undersökning genomförd av Centralförbundet för alkohol och narkotikaupplysning (CAN) uppger 48 procent av pojkarna och 38 procent av flickorna, av de elever som går i klass nio och röker, att de själva köper sina cigaretter. Av snusarna uppger 55 procent av pojkarna och 31 procent av flickorna inom samma åldersgrupp att de köper sitt snus själva. Samma undersökning visar att det är vanligast att eleverna köper sina cigaretter eller snus i kiosker, omkring 80 procent av eleverna som köper cigaretter uppger att de hade gjort det.⁹

I år två på gymnasiet uppger 67 procent av pojkarna och 65 procent av flickorna som röker att de köper sina cigaretter själva. Vad gäller snus ligger siffrorna på 74 procent för pojkarna och 38 procent för flickorna. Nära 90 procent av dem uppger att de handlat i kiosk och mellan 50 och 70 procent av dem uppger att de handlat i varuhus, mataffär, närbutik, eller jourbutik.¹⁰

Den som i näringsverksamhet säljer tobaksvaror till konsument är numera skyldig att anmäla verksamheten till den kommun där försäljningen sker. I Jönköpings län fanns det i slutet av 2008 455 stycken kända försäljningsställen med tobaksvaror. (Tabell1) Detta är något färre än 2007 då det fanns 467 ställen. Totalt har 390 ställen fått 395 tillsynsbesök, (Tabell 2) en uppgång jämfört med 2007 då det genomfördes 284 besök.

Eksjö och Nässjö kommuner är de enda kommuner som har genomfört provköp. Ingen av kommunerna har meddelat något föreläggande och/eller förbud till detaljhandlare av tobak på grund av att näringsidkaren inte förvissat sig om att mottagaren uppnått 18 års ålder (12§ första stycket).

⁹ Skolelevers drogvanor 2008 (2009) s.57, 152f. I samma undersökning genomförd 2002 av CAN ligger länssnittet 7 procentenheter under rikssnittet på frågan om hur många som köper sina cigaretter själva. De nationella siffrorna kan därför antas gälla även för länet.

¹⁰ Skolelevers drogvanor 2008 (2009) s. 222

4. Rökfria miljöer

Bestämmelser om rökfria miljöer innefattar begränsning av rökning i vissa lokaler, som lokaler för barn och ungdom samt skolgårdar och motsvarande områden utomhus.¹¹ Dessutom gäller rökförbudet på sådana utomhusplatser inom barnomsorgen som kan jämföras med skolgårdar, det vill säga ett särskilt iordningställt och vanligen inhägnat område vid en förskola eller ett fritidshem. Lagen ger inte möjlighet till undantag från rökförbudet i utomhusmiljöer som är avsedda för barn- och ungdomsverksamhet. Det innebär att det inte i något fall är möjligt att inrätta rökstugor. Det är således inte möjligt att upprätta rökstugor på någon annans mark och hänvisa skoleleverna dit eftersom även detta område då kommer att jämföras med en skolgård.¹²

I en undersökning genomförd av Folkhälsoinstitutet 2005¹³ uppgav 83 procent av högstadieungdomarna och 93 procent av gymnasieeleverna att det röks på skolgårdarna.

I Jönköpings län har endast Tranås kommun genomfört tillsyn på skolgårdar. (tabell 3) I Aneby och Habo hänvisas till att skolorganisationen har tillsyn över skolgårdarna. Två kommuner har inte svarat på frågan.

Rökning är förbjuden i restauranger och på andra serveringsställen, utom när servering sker utomhus. En uteservering kan vara försedd med olika avbalkningar och vind- eller regnskydd. I gränsfall mellan vad som ska anses som inomhus respektive utomhus får tillsynsmyndigheten göra en bedömning i det enskilda fallet. Sådana bedömningar bör göras utifrån rökförbudets huvudsyfte, nämligen att skydda personalen mot passiv rökning. Om sådana anordningar har en utformning som gör att området i fråga inte får en luftgenomströmning som motsvarar utomhusmiljöer, är detta ett argument för att det rör sig om servering inomhus i lagens mening. Tobaksröken bör alltså vädras bort naturligt och inte stanna kvar på uteserveringen.¹⁴

Knappt hälften av kommunerna uppger att de genomfört besök i serveringslokaler i informations- och/eller kontrollsyrte under 2008. (tabell 4)

¹¹ prop. 1993/94:98 s. 11, 26

¹² <http://www.fhi.se/sv/Handbocker/Handbok-Tobakslagen/Rokfria-miljoer/Barn--ungdom/>

¹³ Nilsson, Maria (2005) s.40

¹⁴ <http://www.fhi.se/sv/Handbocker/Handbok-Tobakslagen/Rokfria-miljoer/Restauranger/>

5. Kommunernas resurser för tobakstillsyn

6 av 13 kommuner använder årliga tillsynsplaner för det förebyggande arbetet (tabell 5). De flesta kommuner har ansvaret för det tobaksförebyggande arbetet uppdelat mellan Miljönämnd och Socialnämnd eller Socialnämnd och annan nämnd (till exempel nämnden för skolfrågor) (tabell 6).

Bland de kommuner som uppger hur många årsarbetskrafter de har uppger de flesta att de har 10 procent av en årsarbetskraft eller mindre. Fyra kommuner har inte svarat på frågan (tabell 7).

6. Länsstyrelsens kommentarer

Som tidigare nämnt är tillgänglighetsbegränsningen av tobak en av de viktigaste förebyggande insatserna för ett minskat tobaksbruk. Tillsynen av tobaksförsäljningen är därför ytterst viktig i detta sammanhang. Glädjande ser vi att antalet tillsynsbesök ökat i jämförelse med föregående år, samtidigt som antalet försäljningsställen minskat något. Länsstyrelsen anser dock att varje ställe bör besökas minst en gång per år, vilket ännu inte är fallet i vårt län. Framförallt gäller detta Gislaveds kommun som endast besökt 2 av 43 försäljningsställen. Även Eksjö, Mullsjö, Sävsjö, Vaggeryd och Vetlanda behöver öka sin besöksfrekvens för att uppnå 100 procent.

Det är svårt att uttala sig om besökens kvalitet utifrån denna enkätundersökning. Det vi kan se är att enbart Eksjö och Nässjö genomfört provköp under 2008, något som vi hoppas att kommunerna har en möjlighet att genomföra i större utsträckning under 2009 för att upptäcka brister i legitimationskontrollen. Att kommunerna inte meddelat något föreläggande och/eller förbud kan ju bero på att handlarna i länet genomför legitimationskontroller och därför inte säljer till underåriga. Men utifrån de CAN-siffror som tidigare redovisats kan man ifrågasätta detta. Det handlar därför om att kommunerna måste bli bättre på att upptäcka och agera när detta sker. Information om föreläggande och förbud finns i bilaga 2.

För att uppnå de nationella målen om en halvering av andelen unga som börjar röka eller snusa och minska den passiva rökningen är det viktigt att lagens bestämmelser om rökfria skolgårdar uppfylls. Tranås kommun är den enda kommun som uppgivit att de gjort tillsyn enligt denna bestämmelse. Länsstyrelsen anser att detta är ett område där kommunerna kan genomföra ett förbättringsarbete.

För att genomföra ett gott tobaksförebyggande arbete och en god tobakstillsyn är det viktigt att tillräckliga resurser och tid avsätts för handläggning av ärenden och tillsyn. För upprätthållande av kompetens krävs att handläggaren ges utrymme att arbeta med frågorna under tillräckligt stor del av sin tjänstgöringstid. Länsstyrelsen ifrågasätter om 10 procent eller mindre kan anses vara tillräckligt, i alla fall i de större kommunerna. En lösning kan vara att samarbeta över kommungränserna. För att få resurser för tillsynsarbetet har kommunen möjlighet att ut en avgift för sin tillsyn. Tillsynsavgiften är till för att finansiera kommunens tillsyn och avgifterna får endast användas för det ändamålet. För att planera tillsynsarbetet enligt tobakslagen rekommenderar Länsstyrelsen kommunerna att upprätta en tillsynsplan, något som enbart fanns i sex av länets kommuner under 2008.

Referenser

Broddegård, M. (2008) Ungdomars drogvanor 2007- en enkätundersökning av grundskoleelevers (år 9) drogvanor i Jönköpings läns kommuner Luppen kunskapscentrum. FoU rapport 2008:1

Broddegård, M. (2009) Ungdomars drogvanor i år 2 på gymnasiet 2008 – en enkätundersökning av gymnasieelevers (år 2) drogvanor i Jönköpings läns kommuner. Luppen kunskapscentrum. FoU rapport 2009:1

Folkhälsoinstitutet (2008) Länsrapport 2007. Länsstyrelsernas och kommunernas tillsyn enligt alkohol- respektive tobakslagen samt kommunernas övriga alkohol och drogförebyggande arbete.

Folkhälsoinstitutet (2008) Det drogförebyggande arbetet i Sverige 2007. Rapport om det förebyggande arbetet mot alkohol-, narkotika- och tobaksproblem i Sverige under 2007.

Handbok tobakslagen <http://www.fhi.se/sv/Handbocker/Handbok-Tobakslagen>. 090429

Hvitfeldt, T. Nyström, S. (2009) Skolelevers drogvanor 2008. Centraförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. Rapport 114

Landstinget i Jönköpings län (2007) Hälsa på lika villkor? En undersökning om hälsa och livsvillkor i Jönköpings län 2005.

Landstingets indikatorer för folkhälsa:

http://www.lj.se/info_files/infosida35863/indikator_tobaksbruk.pdf 090811

Nilsson, M. (2005) Tonåringar om tobak, vanor, kunskaper och attityder. Folkhälsoinstitutet 2005:32

Tobaksfakta: <http://www.tobaksfakta.se/Default.aspx?id=8584> 090528

Bilaga 1 - Tabeller

Tabell 1: Antal anmälda försäljningsställen av tobaksvaror den 31 december 2008

Aneby	4
Eksjö	28
Gislaved	43
Gnosjö	20
Habo	8
Jönköping	170
Mullsjö	9
Nässjö	35
Sävsjö	16
Tranås	28
Vaggeryd	20
Vetlanda	43
Värnamo	31
Summa	455

Tabell 2: Antal besökta försäljningsställen i informations och/eller kontrollsyfte gällande tobakslagens bestämmelser om åldersgräns vid tobaksförsäljning under år 2008

	Har försäljningsställen besökts?	Antalet försäljningsställen som besökts	Det totala antalet besök hos försäljningsställen
Aneby	Ja	4	4
Eksjö	Ja	22	22
Gislaved	Ja	2	2
Gnosjö	Ja	20	20
Habo	Ja	8	8
Jönköping	Ja	170	173
Mullsjö	Ja	5	5
Nässjö	Ja	35	35
Sävsjö	Ja	14	14
Tranås	Ja	28	28
Vaggeryd	Ja	15	15
Vetlanda	Ja	33	33
Värnamo	Ja	31	33
Summa		390	395

Tabell 3: Kommuner som under år 2008 besökt skolor i informations- och/eller kontrollsyfte gällande tobakslagens bestämmelser om rökfria skolgårdar

	Ja/nej	Antal
Aneby	Nej	
Eksjö	Nej	
Gislaved	Nej	
Gnosjö	Inget svar	
Habo	Nej	
Jönköping	Nej	
Mullsjö	Nej	
Nässjö	Nej	
Sävsjö	Inget svar	
Tranås	Ja	3
Vaggeryd	Nej	
Vetlanda	Nej	
Värnamo	Nej	

Tabell 4: Kommuner som besökt serveringslokaler i informations- och/eller kontrollsyfte gällande tobakslagens bestämmelser om rökfria serveringsmiljöer under år 2008

	Ja/Nej	Antal
Aneby	Ja	6
Eksjö	Nej	
Gislaved	Nej	
Gnosjö	Ja	8
Habo	Nej	
Jönköping	Inget svar	
Mullsjö	Ja	5
Nässjö	Nej	
Sävsjö	Ja	2
Tranås	Nej	
Vaggeryd	Nej	
Vetlanda	Ja	65
Värnamo	Nej	
Summa		86

Tabell 5: Kommuner som under 2008 har haft en tillsynsplan för tobakstillsyn

	Använder kommunen en årlig tillsynsplan Svartalernativ: ja, nej	Är tillsynsplanen beslutad genom ett politiskt beslut?
Aneby	Ja	Nej
Eksjö	Nej	
Gislaved	Nej	
Gnosjö	Ja	Nej
Habo	Ja	Nej
Jönköping	Ja	Ja
Mullsjö	Ja	Nej
Nässjö	Nej	
Sävsjö	Nej	
Tranås	Nej	
Vaggeryd	Nej	
Vetlanda	Nej	
Värnamo	Ja	Ja

Tabell 6: Hur tillsynsansvaret enligt tobakslagen är fördelat i kommunerna. Svartalernativ: Kommunstyrelsen (KS), Socialnämnd (SN), Miljönämnd (MN), Annat (A)

Kommunnamn	Försäljning av tobaksvaror (19a§2b)	Marknadsföring av tobaksvaror (19a§2c)	Rökfria serveringar (19a§2c)	Övriga rökfria miljöer (19a§2a) te.x. lokaler dit allmänheten har tillträde, kollektivtrafik skolgårdar etc.	Annat? Vadå?
Aneby	KS	KS	KS	KS	Skolorna hanteras av skolorganisationen
Eksjö	SN	SN	MN	MN	
Gislaved	MN	MN	MN	MN	
Gnosjö	SN	SN	Inget svar	Inget svar	
Habo	SN	SN	MN	A	Skolan för skolgårdar mm.
Jönköping	SN	Inget svar	MN	Inget svar	
Mullsjö	SN	SN	SN	SN	
Nässjö	SN	SN	SN	MN	
Sävsjö	SN	SN	SN	A	
Tranås	SN	SN	MN	MN	
Vaggeryd	SN	SN	MN	MN	
Vetlanda	SN	SN	MN	MN	
Värnamo	SN	SN	MN	MN	

Tabell 7: Årsarbetskrafter som kommunerna avsatte för tillsyn enligt tobakslagen år 2008

Kommun	Andel av årsarbetskraft
Aneby	0,05
Eksjö	<0,1
Gislaved	0,1
Gnosjö	Inget svar
Habo	0,05
Jönköping	0,1
Mullsjö	1 ¹⁵
Nässjö	0,1
Sävsjö	Inget svar
Tranås	0,05
Vaggeryd	Inget svar
Vetlanda	Inget svar
Värnamo	0,1

¹⁵ 1 för Mullsjö kommun innebär att 1 person arbetar med detta.

Bilaga 2 – Föreläggande och förbud, Utdrag ur Handbok tobakslagen

Tillsyn, förbud och föreläggande

20 § Statens folkhälsoinstitut får meddela de förelägganden och förbud som behövs för att bestämmelserna i 9, 10, 11 och 16-18 §§ eller med stöd av dem meddelade föreskrifter skall följas.

En tillsynsmyndighet som anges i 19 a § får i sin tillsynsverksamhet meddela de förelägganden eller förbud som behövs för att lagen eller en föreskrift som har meddelats med stöd av lagen skall följas.

I beslut om föreläggande eller förbud får tillsynsmyndigheten sätta ut vite. Vitet får inte förvandlas.

Allmänt

Enligt 20 § tobakslagen får Statens folkhälsoinstitut och andra tillsynsmyndigheter meddela de förelägganden och förbud som behövs för att de bestämmelser som dessa har tillsyn över ska följas. En tillsynsmyndighet får enligt tredje stycket i beslut om föreläggande eller förbud sätta ut vite som bestäms till ett visst belopp.

Ett förbud eller föreläggande syftar till att möjliggöra en effektiv kontroll av att tillverkare, lokal innehavare, tobakshandlare med flera fullgör sina skyldigheter enligt lag och meddelade föreskrifter.

Enligt förarbetena till tobakslagen (se prop. 1992/93:185 s. 59) betonas att förelägganden och förbud ska användas först sedan försök att nå en frivillig rättelse har misslyckats, eller om det är uppenbart att så inte kommer att ske, eller om saken brådskar.

Tillsynsmyndigheter

Tillsynen enligt tobakslagen kan i huvudsak indelas i tillsyn av rökfria miljöer och lokaler, tillsyn av åldersgräns etc. vid tobaksförsäljning, tillsyn av produktkontroll och varningstexter, tillsyn avseende rökfri arbetsmiljö samt tillsyn av marknadsföring (se prop. 2000/01:99 s. 14).

Ansvar för att utöva den centrala tillsynen och viss ”operativ” tillsyn ligger på Arbetsmiljöverket (rökfri arbetsmiljö), Statens folkhälsoinstitut (rökfria miljöer, handel med tobak, varningstexter m.m.) och Konsumentombudsmannen (marknadsföring) och beskrivs närmare i 19 § och 19 a §.

Statens folkhälsoinstitut ska i sin roll som central tillsynsmyndighet över bl.a. efterlevnaden av åldersgränsen till exempel bistå kommunerna så att tillsynen kan ske på ett effektivt och informativt sätt (se prop. 2001/02:64 s. 49).

Länsstyrelsen är regional tillsynsmyndighet och ska utöva tillsyn inom länet över den omedelbara tillsyn som de kommunala nämnderna har ansvaret för. Länsstyrelsens roll har förtydligats i prop. (2004/05:118) Tobakskontroll – genomförande av WHO:s ramkonvention om tobakskontroll m.m. (se 19 a § och i propositionen s. 47 samt s. 62–63). Länsstyrelsen ska följa kommunernas verksamhet och ge dem information och råd. Länsstyrelsen ska vidare främja samarbete mellan olika kommunala tillsynsmyndigheter (det vill säga respektive nämnd som ansvarar för tobak, alkohol och livsmedelstillsyn), samt mellan andra tillsynsmyndigheter (till exempel polisen) och samhällsorganisationer (till exempel landstinget och ideella organisationer).

Om länsstyrelsen finner att en kommun fallerar i sin omedelbara tillsyn har länsstyrelsen möjlighet att utöva omedelbar tillsyn enligt 19 a § första stycket genom till exempel att förelägga kommunen att vidta vissa åtgärder. Det är lämpligt att länsstyrelsen håller berörd kommun informerad om aktuella tillsynsaktiviteter.

Kommunen är lokal tillsynsmyndighet och har ansvaret för omedelbar tillsyn över rökfria miljöer och tobaksförsäljning. Respektive kommunfullmäktige utser den eller de nämnder i kommunen som ska ansvara för tillsynen. Kommunen har vidare möjlighet att ta ut en tillsynsavgift för sitt tillsynsarbete (se 19 b § och tillsynsavgift).

För att tillsynen ska fungera på ett effektivt sätt krävs att de olika tillsynsmyndigheterna samarbetar. Det är till exempel angeläget att en tillsynsmyndighet som observerar brister eller överträdelser som en annan tillsynsmyndighet ska bevaka, meddelar den ansvariga tillsynsmyndigheten så att åtgärder kan vidtas. Det kan till exempel gälla en alkoholhandläggare vid socialnämnden som vid tillsynen upptäcker att rökning förekommer på en restaurangs inglasade innegård och informerar handläggaren på miljökontoret att de bör agera. Ett annat exempel är om en kommunal handläggare i sin tillsyn iakttar försäljning av tobaksvaror som saknar föreskriven märkning, och meddelar polisen som har ansvar enligt 11 § och 27 § tobakslagen (1993:581) för olovlig tobaksförsäljning. Detsamma gäller om kommunen upptäcker otillbörlig marknadsföring av tobak på försäljningsstället och informerar Konsumentverket som i sin tur kan agera direkt mot det tobaksbolag som placerat ut en skylt (se vidare prop. 2004/05:118 och kapitlet Myndigheter).

Varför använda förelägganden eller förbud?

Tillsyn bygger på ett väl fungerande förebyggande arbete genom vilket tobakshandlare, lokal innehavare av rökfria miljöer med flera blir informerade och medvetna om den lagstiftning som omgärdar tobaksförsäljning och tobaksrökning. I de fall en handlare (se vidare kapitlet Försäljning) eller lokal innehavare (se vidare kapitlet Rökfria miljöer) medvetet överträder lagens regler har tillsynsmyndigheter möjlighet att använda förvaltningsrättsliga åtgärder för att åstadkomma en rättelse. Det är klokt att alltid först försöka nå en frivillig rättelse innan man beslutar om föreläggande eller förbud.

När kan förbud och förelägganden användas?

Förbud och förelägganden kan användas av en kommun när exempelvis reglerna för tobaksförsäljning inte följs till exempel när en tobakshandlare inte har skyltning som upplyser om åldersgränsen, saknar egentillsynsprogram, säljer lösa cigaretter eller säljer tobak till minderåriga. Andra exempel är felaktigt placerade tobaksautomater, försäljning via postorder utan ålderskontroll och otillbörlig marknadsföring. (Se till exempel Överklagande av beslut om förbud att sälja tobak i Örebro kommun, Länsstyrelsen i Örebro län, Dnr 505-10267-2006, Dnr 505-09819-2006.) Se vidare 11, 12, 12 a, 12 b, 12 c, 14, 14 a § i tobakslagen.

Förbud och förelägganden kan även användas av kommunerna i fråga om lokaler eller områden där rökning är förbjuden och rökförbudet inte efterlevs, till exempel en skolmatsal, gemensamhetslokaler, inomhustorg (se bl.a. RÅ 1997 ref 32, Mål nr 2799-1999 Kammarrätten i Göteborg), i ett äldreboende eller på en konsert. Ibland kan det bli aktuellt med ett ingripande när en fråga uppkommit om ett serveringsområde som av restauranginnehavaren bedöms vara utomhus men som av kommunen bedöms vara inomhus. (Se beslut om förbud för rökning på en uteservering vid restaurang Lotsen, Länsstyrelsen i Södermanlands län, Dnr 505-7051-2005.) (Se vidare 2 och 4 § i tobakslagen (1993:581).

En kommun kan även förelägga (med eller utan vite) en anmälningspliktig näringsidkare att lämna de uppgifter enligt 22 § tobakslagen som behövs för att kommunen ska kunna fullgöra sin tillsyn (se prop. 2001/02:64 s. 49). Det kan till exempel innebära uppgift om vem som bedriver tobaksförsäljning i en automat.

Länsstyrelsen i Jönköpings län

Länsstyrelsen i Jönköpings län

551 86 Jönköping

Telefon: 036-39 50 00

Fax: 036-12 15 58

Webbplats: www.lansstyrelsen.se/jonkoping

E-post: jonkoping@lansstyrelsen.se